ՀԱՅՐԵՆԻՔ — ՍՓՅՈՒՌՔ

ԹՌՉՈՒՆԻ ԵՐԿՈՒ ԹԵՎԵՐԸ ՄԻԱՍՆԱԲԱՐ ԲԱՑԵՆՔ

Հունվարի 19-ին «ՍՀ»-ի խմբագրություն այցելեցին մի խումբ ամերիկահայ գործիչներ, որոնք հայրենիք են ժամանել մարդասիրական-հայրենասիրական առաքելությամբ։ Անկեղծ և սրտագին զրույց կայացավ խմբագրության պատասխանատու աշխատողների և մեր հայրենակիցների միջև ամերիկահայ գաղութի՝ երկրաշարժից տուժածներին օգնության, սփյուռք-հայրենիք կապերի առավել սերտացման, արտագաղթի պրոբլեմների շուրջ։ Հանդիպմանը էին եկել Լավերնի ամերիկահայ միջազգային կոլեջի ռեկտոր, Հայաստանի օգնության Ամերիկայի համազգային մարմնի նախագահ դոկտոր Կարպիս Տեր-Եղիայանը, նշանավոր բժիշկ-սրտաբան, Հայաստանի օժանդակության Ամերիկայի համազգային մարմնի փոխնախագահ, բժշկական օգնության հանձնաժողովի նախագահ դոկտոր Հակոբ Այնեպաշյանը, Միացյալ հայ ժողովրդական եկեղեցու ավագ հովիվ վերապատվելի Պերճ Ճանրազյանը։ Նրանց ուղեկցում էր բանաստեղծ և լրագրող Վահրամ Հաճյանը։

Խմբագրություն.— Ուրախ ենք ողջունել ձեզ մեր խմբագրատանը։ Շնորհակալ ենք Վահրամ Հաճյանին՝ մայր Հայաստանի և սփյուռքի միջև նոր կամուրջներ անցկացնելու, այս հանդիպման կայացմանն աջակցելու համար։ Գիտենք ձեր առաքելության նպատակը, բայց խնդրում ենք առավել հանգամանալի ներկայացնել ծրագիրը, որ ունեք։

Կարպիս Տեր-Եղիայան.— Անցյալ տարի դեկտեմբերի 7-ին հայ արվեստագետների մի խումբ ժամանեց Լոս Անջելես՝ սփյուռքահայ կոմիտեի նախագահի տեղակալ Ռ. Կազմոյանի ղեկավարությամբ։ Այդ նույն օրը լսեցինք մեր ժողովրդին հասած մեծ դժբախտության լուրը։ Նախատեսված համերգները, անշուշտ, չկայացան։ Փոխվեց այդ խմբի առաքելության նպատակը։ Դեկտեմբերի 8-ին համատեղ ջանքերով կազմակերպեցինք Հայաստանի օգնության Ամերիկայի համազգային մարմինը։ Եվ այդ օրից լծվեցինք աշխատանքի։ Հանգանակություն հայտարարեցինք։ Վեց ժամ տևողությամբ՝ գիշերվա ժամը 12-ից առավոտյան 6-ը, հեռուստահաղորդում եթեր տվեցինք։ Միայն այդ ժամերի ընթացքում հավաքվեց երեք միլիոն դոլար, մեծ քանակությամբ դեղորայք, հագուստ։ Նվիրաբերեցին ոչ միայն հայերը, այլև ամերիկացիները՝ լավ հեռախոսազանգերով։ Այս գործը հիմա էլ շարունակվում է։ Մեր այցելության նպատակը. նախ՝ բերեցինք դեղորայք, բժշկական գործիքներ, հետո՝ ապագայի համագործակցության համար բանակցելու ենք եկել։ Մեր օգնության մարմինը հսկայական գործի է լծված։ Մեր ծրագիրը ոչ թե միայն այս տարվա համար է, ոչ թե առաջիկա 5—10 տարիների համար, այլ հեռավոր ապագայի համար։ Մեր կապը՝ հայրենիք-սփյուռք, առավել սերտ ու մշտական պիտի լինի։ Երկրաշարժը եղավ մեր այս այցելության տխուր առիթը։ Մեր առաջարկները ներկայացնելու ենք Սովետական Հայաստանի համապատասխան մարմիններին՝ Կառավարության, միությունների, քաղաքների ծրագրերին ծանոթանալու եկանք։ Հայաստան-թռչունի մայր հայրենիք և սփյուռք թևերը միասնաբար պիտի բացենք։ Վերքը պիտի դարմանենք համատեղ։ Այս օրերին միասնաբար պիտի աշխատենք Սովետական Հայաստանում։

Այսօր պետք է մեզ խթանի Հայաստանն ավելի զորացնելու։ Սփյուռքը կօգնի տնտեսական ձևով։ Մեր ունեցած դրամը դարձնելով տնտեսական ուժ, կարող ենք ի նպաստ Հայաստանի գործադրել։ Միայն թե այս պրոցեսը դյուրացնել է պետք ձեր կողմից։ Մենք պատրաստ ենք։ Գորբաչովյան ողջունելի քաղաքականությունն ավելի ծավալվելու, խորանալու հետ ավելի պիտի բացվի մեր համագործակցության ճանապարհը...

Հակոբ Այնեպաշյան.— Ես բժիշկ եմ, վերքի վրա եմ մտածում։ Որպես Կալիֆոռնիահայ բժշկական միության փոխատենապետ և Հայաստանին բժշկական օգնության հանձնաժողովի նախագահ, բերել եմ սրտի և այլ հիվանդությունների մեծ քանակությամբ դեղորայք, ամեն օր ընդունում եմ 13—15 սրտային հիվանդների։ Ասեմ նաև, որ հավաքված և հավաքվելիք մեծ գումարը կենտրոնացնում ենք մեկ մասում։ Ուզում ենք առաջարկություններ գտնել հայրենիքի համար։

Հունվարի 25—27-ին Հայաստան կժամանեն երեք հոգեբաններ՝ Սարգիս Արևյանը, Արմեն Գյուեյյանը, Անի Քալայջյանը։ Նրանք նույնպես մեծ քանակությամբ դեղորայք կբերեն։ Ունենք նաև մի շարք առաջարկներ։

Առաջին՝ մեծ թվով անդամահատված մարդիկ կան այսօր Հայաստանում։ Կարող ենք վիրավորներին տանել Ամերիկա, պրոթեզ անել, նրանց վարժեցնել քայլելու և հետո վերադարձնել Հայաստան։ Անշուշտ, նրանց մենակ չենք տանի, այլ ծնողների, հարազատների ուղեկցությամբ։

Երկրորդ՝ Պասադենայի քաղաքապետարանը հնարավորություն և ցանկություն ունի պրոթեզներ ուղարկել Հայաստան, իսկ ընդառաջելու դեպքում ուզում է պրոթեզների ֆաբրիկա սարքել Սովետական Հայաստանում։ Հիմա մենք պիտի պատասխան տանենք...

Երրորդ՝ ամերիկյան կողմի հետ պայմանավորվածություն ունենք Լոս Անջելեսի բժշկական երկու համալսարաններում կազմակերպելու հայ բժիշկների կատարելագործումը։ Միայն երկու պայման. հայ բժիշկը պիտի իմանա անգլերեն և կատարելագործումը պիտի կյանքի կոչվի մասնագետների փոխանակման ձևով. ասենք, Լոս Անջելեսի ուսանողներն իրենց ուսումը շարունակեն Երևանում։ Եթե այստեղի համաձայնությունը ստանանք, յուրաքանչյուր երեք ամսում մեկ բժիշկ կարող է մեկնել ԱՄՆ։

Չորրորդ՝ ԱՄՆ-ում մեծ քանակությամբ դեղորայք, բժշկական գործիքներ, սարքավորումներ ունենք հավաքած։ Մեր բժշկական միությունը նամակներ է գրել Ամերիկայի բոլոր հայերին, որ հիվանդանոցներում գործիքներ հավաքեն։ Կամենում ենք ունենալ այստեղ անհրաժեշտ պարագաների ցուցակը, որ այնտեղից բերենք։

Հինգերորդ՝ ուզում ենք երկու տարում սրտի փականների փոխարինման և պսակաձև անոթների վիրաբուժություն սկսել Հայաստանում։ Այստեղ պիտի կազմակերպենք այդ գործը ևս։

Ահա մեր առաջարկները։ Սպասում ենք մայր հայրենիքի շահագրգռված կազմակերպությունների պատասխաններին։

Խմբ.— Մենք շատ էինք զգացվում սփյուռքահայության օգնության՝ մշտապես ստացվող լուրերից։ Բարոյական մեծ աջակցություն էր նորընտիր պրեզիդենտ Ջորջ Բուշի տղայի և թոռան այցը Հայաստան...

Կ. Տեր-Եղիայան.— Բուշի կողմից դա ավելի մարդասիրական, քան քաղաքական քայլ էր։ Գիտեք ասեմ, որ Ծննդյան օրը, որ Ամերիկայում ամենասիրելի տոնն է, նրա զավակների Հայաստան այցելելը մեծ նշանակություն ունեցավ ամերիկացիների շրջանում՝ կարեկցանքն ու օգնությունն ավելացնելու իմաստով։ Երբ ամերիկացիները հեռուստացույցով տեսան պրեզիդենտի ժառանգների աչքերի արցունքը, մեծ գութ ապրեցին հայերի հանդեպ։ Բուշն ինքն էլ Հայաստան այցելելու ծրագիր ունի։ Բուշի նախընտրական կամպանիայի Կալիֆոռնիայի հանձնաժողովի նախագահը Տոկմեջյանն էր։ Հանձնաժողովի վեց անդամներից երեքը հայեր էին։ Հայ կազմակերպություններից Հայկական համագումարը Բուշի կողմնակիցն էր։ (Հայկական համագումարի նախագահն է Ամերիկայի ճարտարվեստի տիտաններից և մեծահարուստ Հրայր Հովնանյանը)։ Վճռական նշանակություն ունեն Կալիֆոռնիայի նահանգի ընտրողների ձայները Բուշի համար։ Ստացավ ձայների մեծ մասը։ Հնարավոր է, որ այս հանգամանքը ևս դեր խաղաց զավակներին Հայաստան ուղարկելու գործում։ Քաղաքական կողմը ևս կա. Բուշն իր նախագահության շրջանն սկսեց մարդասիրական, դրական քայլով։

Խմբ.— Ամենայն Հայոց կաթողիկոս Վազգեն Առաջինը մտադիր է դիմելու սփյուռքահայությանը և մասնավորապես ամերիկահայերին՝ երկրաշարժից տուժած որևէ քաղաք վերակառուցելու կոչով։ Դուք պատրա՞ստ եք, արդյոք, նման խոշոր ձեռնարկման։

Հ. Այնեպաշյան.— Այդ մասին գիտենք։ Փետրվարին նախատեսված է Ամենայն Հայոց կաթողիկոս Վազգեն Ա-ի և Մեծի տանն Կիլիկիո կաթողիկոս Գարեգին Բ-ի այցը Ամերիկա։ Նրանք պիտի ներկայացնեն առաջարկը։ Մենք պատրաստ ենք խորհրդակցելու և օժանդակելու։

Խմբ.— Ցավոք, մեծ է Սովետական Հայաստանից արտագաղթողների թիվը։ Եվ նրանց գերակշիռ մասը մեկնում է ԱՄՆ։ Արտագաղթի հարցը մեզ խիստ մտահոգում է։ Իսկ ինչպե՞ս եք դուք՝ սփյուռքահայերդ գնահատում դրա նպատակահարմարությունը։

Հ. Այնեպաշյան.— Սփյուռքը զորավոր է մայր Հայաստանով։

Կ. Տեր-Եղիայան.— Հիվանդություն ունեմ։ Անբուժելի է։ Եվ չեմ էլ ուզում բուժվել։ Եթե բուժվեցի, այդ ժամանակ նոր կհիվանդանամ։ Եվ ուզում եմ, որ այս հիվանդությունս ոչ միայն անբուժելի, այլև ուրիշներին փոխանցելի լինի։ Հիվանդությունս կոչվում է կարոտախտ։ Հայրենիքիս կարոտն է իմ մեջ։

Հ. Այնեպաշյան.— Արտագաղթի վեց-յոթ հիմնական պատճառ կա, իմ կարծիքով։ Մարդիկ չեն կարողացել այստեղ լավ ապրել, իսկ Ամերիկայում ոչ միայն ապահովված կյանք վարելու, այլև հարստանալու հույս ունեն։ Անցյալում խտրականություն է եղել ներգաղթածների հանդեպ. առաջ չեն քաշվել, ղեկավար պաշտոնների չեն վստահվել և այլն։ Ապրուստը բարվոքելու համար զանազան ձեռնարկումների դիմելով (մասնավոր արհեստավորություն, օրինակ) ձերբակալվել, պատժվել են։ Այնուհետև՝ տեղացիները ներգաղթածներին իրենց հավասար չեն ընդունել։ Հիմա, որ երկրի դռները բաց են, նրանք մեկնում են Ամերիկա։ Մի այլ խումբ մեկնում է բժշկական նկատառումներով. ունեն այս կամ այն հիվանդությունը և հուսով են, որ ԱՄՆ-ում կբուժվեն։ Արտագաղթողների մի մասն էլ ընտանիքում ծերեր ունի. ԱՄՆ-ում նրանց բարձր թոշակ են վճարում։ Սրանցից գլխավորը տնտեսական-նյութական պատճառն է։ Արտագաղթի առաջն առնելու համար, համոզված եմ, պետք է բարձրացվի կենսամակարդակը Հայաստանում։ Եվ այդ ուղղությամբ մեծ անելիք ունեն նաև թերթերը, մտավորականությունը։ Արտագաղթը նվազեցնելու և ներգաղթը աշխուժացնելու միջոցներից մեկը արտասահմանի հայերին Հայաստանում տուն ունենալու հնարավորություն տալն է։ Սեփական տուն, որը նա կգնի կամ կկառուցի իր դրամով և ուր կգա ապրելու, երբ ուզենա, ինչքան ժամանակով կամենա։ Մեր կապերը կզորանան դրանով։ Ասենք, երկար ժամկետով, օրինակ՝ 100 տարով վարձով տրվի սփյուռքահային հողակտոր։ Երբ այստեղ տուն ունենա, կգա ամեն տարի, կապրի որոշ ժամանակ։ Կբերի հորը, մորը, զավակներին, թոռներին։ Իրենց հետ արտասահմանյան դրամ կբերեն, որ Սովետական Միությանը շատ անհրաժեշտ է։ Այստեղ գործ կսկսեն։ Շփումներից կամրապնդվեն փոխհարաբերությունները։ Շատ հնարավոր է, որ սփյուռքահայը այստեղ ամուսնացնի իր զավակներին, թոռներին և հայրենիքում մնա ինքը կամ նոր ընտանիքը։ Կարևոր է, որ առաջին եկողները ամուր, ճշգրիտ գործ բռնեն։ Եվ չխաբվեն։ Որ նրանց հետևեն մյուսները։ Ապագայից վախենալ պետք չէ։ Դիմացինին պետք է հավատացնել, որ դրամն այստեղ բերելով չի տուժի։ Ամերիկահային անհրաժեշտ է ապացուցել, որ ապահով է Հայաստանի ապագան։ Իմ կարծիքն այն է, որ սփյուռքահայ կոմիտեն մասնագետների, տնտեսագետների հատուկ խումբ պիտի ունենա, որը մեզ ներկայացնի Հայաստանի կարիքները։

Պերճ Ճանրազյան.— Ամերիկահայ գաղութը երեք շերտից է բաղկացած։ Հնաբնակները եղեռնից փրկվածների սերունդ են՝ նախկինում շարքաշ, բայց այսօր Ամերիկայում ընդունված։ Հին ամերիկահայեր են արդեն։ Նյութապես և բարոյապես լավ վիճակում են։ Երկրորդ շերտը Միջին Արևելքի տագնապների պատճառով գաղթածներն են ԱՄՆ, որոնց 100-ից 90-ը կենտրոնացել է Կալիֆոռնիայում։ Լոս Անջելեսում 10—12 տարի առաջ մեկ հայկական դպրոց կար, այսօր՝ 15։ Նրանք նույնպես հարմարվել են։ Եվ վերջապես, Հայաստանից արտագաղթածները, որոնք շատ արագ սկսեցին բարգավաճել։ Այս երեք խմբերը հայրենիքին հասած աղետի հետևանքով միացան-միավորվեցին մտքով, հոգով, դրամով, ամեն ինչով։ Աննախընթաց երևույթ էր. Հայաստանից եկածները աղետին ավելի արագ արձագանքեցին, որովհետև թարմ էր հայրենիքի շունչը, պատկերը իրենց մեջ։ Կան նախկին լենինականցիներ, սպիտակցիներ (5—6 ընտանիք), որոնց հարազատները այդ քաղաքներում էին մնացել, ինչն ստիպում էր նրանց առավել ջանադիր գործել։ Մի քանի օրում նրանք՝ իմ եկեղեցու հավատացյալները, 100 հազար դոլար հավաքեցին։ Ահա ուրեմն, բոլոր շերտերը համախմբվեցին։ Բավական դրական երևույթ։ Աղետից հետո՝ մեկ միասնական ճակատ։ Գիտնական Աղանբեկյանը երկու ամիս առաջ Ամերիկա եկավ։ Բազմաթիվ ամերիկահայ մեծահարուստներ տեսակցեցին իր հետ։ Հարցրին. «Կուզենք գործարան կառուցել Սովետական Միությունում և ամենից առաջ՝ Ղարաբաղում, Հայաստանում, կրնա՞նք...»։ «Անշուշտ»,— պատասխանեց Աղանբեկյանը։ Դա մեզ ուրախացնում է։ Եվ մենք պիտի աղոթենք ու մաղթենք, որ այս գործը դյուրությամբ և արագ առաջ ընթանա։ Միայն ձեր կողմից պիտի դյուրացվեն համաձայնեցումները, գործերի ձևակերպումները։ Ուրեմն, մենք պատրաստ ենք, ձեզ է մնում, որ ասածս երեք խմբերի համախմբումը օգտագործեք։

ԽՄԲ.— Ինչպիսի՞ն է այսօր ԱՄՆ-ում հայապահպանության խնդրի վիճակը։ Մեզ շատ է ուրախացնում սփյուռքահայության բոլոր շերտերի, կուսակցությունների համախմբման փաստը։ Մյուս կողմից՝ սփյուռքահայության մեջ դեռ ձայներ են լսվում միմյանց դեմ։ Օրինակ, մենք վերջերս հյուրեր ունեինք Ֆրանսիայից, որոնք բողոքում էին, թե Ամերիկայում գտնվելու ժամանակ Համո Սահյանն ու Վահագն Դավթյանը ինչո՞ւ են հանդիպել դաշնակցական կուսակցության ներկայացուցիչների հետ։

Հ. Այնեպաշյան.— Այդպես մտածողը նեղմիտ է։ Դաշնակները թշնամի չեն, հայեր են։ Այդ բանաստեղծներն էլ ամենայն հայոց բանաստեղծներն են։

Կ. Տեր-Եղիայան.— Ճիշտ է եղել բանաստեղծների քայլը։ Բայց միայն նրանցը չէ հաղթանակը։ Հաշվի առնենք, որ մյուս կողմն էլ դրան հասնելու համար տասը քայլ է արել... Այսօր ամերիկահայ համայնքն ավելի զորավոր է, բայց դեռ շատ կան հայեր, որոնց մեջ քնած է հայությունը։ Ղարաբաղյան շարժումը, այս աղետը նպաստեցին նրանց մեջ հայության արթնանալուն, ինչպես նպաստել էին մեր տարբեր ուժերի համախմբմանը։ Իլինոյս նահանգի փոքրիկ քաղաքներից մեկում էի 15 տարի առաջ՝ Վոքիգընում։ 4 հազար հայություն կար։ Հայկական դպրոց չունեին։ Իրենք էլ մասամբ մոռացել էին իրենց հայությունը։ Հիմա դպրոց ունեն։ Հպարտություն է։

Այս հպարտությունը մեկ անգամ ևս ունեցանք 1980-ին՝ դոկտոր Տոկմեջյանի նահանգապետ ընտրվելով։

Այս հպարտությունը ունեցանք նաև 1988-ին՝ Ղարաբաղյան շարժմամբ, որ միավորեց մեր տարբեր ուղղություններին, կուսակցություններին։ Անցյալ տարի բարեկամիս տանը հանդիպում ունեցա մոտ վաթսունամյա ճանաչված նկարիչ Ջոն Պասուլի և իր տիկնոջ հետ։ Զրույցի ընթացքում, երբ ներկայացվեցի՝ հայկական միջազգային կոլեջի ռեկտոր և այլն, նկարիչը շշմեց-քարացավ մի 10 րոպե։ Հետո ասաց.

— Ես էլ հայ եմ։ Շատ վաղ զգացի, որ հայությունս մոռացել եմ։ Ազգանունս Բաղդասարյան է։ Ապրում եմ Լոս Անջելեսից երկու ժամ ընթացքի հեռավորությամբ։ Խարբերդցու զավակ եմ։

Պատմեցի, որ ես նույնպես խարբերդցու զավակ եմ։ Անցյալ տարի եղել եմ Խարբերդում, իմ ու իր հայրենիքում։ Մոտս լուսանկարներ կային Խարբերդի տեսարաններից, ցույց տվեցի։ Վաթսունամյա ճանաչված նկարիչ Ջոն Պասուլ-Բաղդասարյանը ծնկի եկավ, արտասվեց։ Պատմելուց պարզվեց, որ ամերիկուհի է կինը, զավակները գաղափար չունեն, որ իրենց հայրը հայ է։ Այսպես կապ ստեղծվեց մեր միջև։ Նկարիչը խնդրեց, որ թույլ տամ ինքն ամեն օր զանգահարի ինձ և 5 րոպե հետս խոսի։ Այդպես ճշտապահորեն օգոստոսից սկսած զանգահարում է ինձ ամեն օր ժամը 8-ին։ Խոսում ենք իր ու իմ նախնիների ծննդավայրի, հայության, Հայաստանի, ամերիկահայության մասին... Կապը։ Շրջանակները։ Ահա կարևորը։ Այս մարդը՝ վաթսունամյա Ջոն Բաղդասարյանը հայանալու է։

Խմբ.— Մեր թերթը բավական հաճախ է անդրադառնում հայրենիք—սփյուռք կապերի ամրապնդմանը։ Ձեզ հայտնի՞ է այս մասին, արդյոք։

Կ. Տեր-Եղիայան.— Ցավոք, «Սովետական Հայաստան» չենք ստանում։ Շատ ենք ուզում, որ այս հարցը ևս կարգավորվի։ Մենք կբաժանորդագրվենք։ Կապերի սերտացման շատ կարևոր մի միջոց նույնպես։

Գրի առավ
ՀՈՎՀԱՆՆԵՍ ԱՅՎԱԶՅԱՆԸ